

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ОКРЕМИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ПРИЙНЯТИХ ЗАКОНОМ № 2147-VIII

ЩОДО НАБРАННЯ ЧИННОСТІ

15 грудня 2017 року загалом набирає чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (далі – Закон № 2147-VIII). Під «іншими законодавчими актами» законодавець у пункті 7 § 1 [Розділу 4](#) Закону № 2147-VIII має на увазі Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - КПК), зміни до якого набрали найбільшого резонансу серед громадськості і стали головною новиною для обговорення як у ЗМІ та і серед правників загалом. Внесенню змін до КПК присвячено 48 підпунктів пункту 7 § 1 [Розділу 4](#) Закону № 2147-VIII.

Безперечно, КПК є важливою складовою законодавства України і необдумані та суперечливі зміни у його змісті можуть потягнути за собою негативні наслідки для роботи судової влади та правоохоронних органів, стати причиною: 1) масового порушення прав громадян на захист від злочинних посягань 2) уникнення відповідальності особами, що вчинили злочин \ и. Отже, *метою* даної статті є з'ясування, які саме зміни чекають на нас після набуття чинності Закону № 2147-VIII, встановлення їх характеру (позитивного чи негативного) та порівняння попередньої і нової редакції КПК.

Перш за все слід зауважити, що за загальним правилом, як зазначається у пункті 1 Розділу 6 (Прикінцеві положення) Закону № 2147-VIII зміни до КПК набирають чинності з дня початку роботи Верховного Суду, визначеного рішенням його Пленуму відповідно до [Закону України](#) "Про судоустрій і

статус суддів", опублікованим у газеті "Голос України". Як відомо таким днем є 15 грудня 2017 року.

Натомість [підпункти 11-27, 45](#) пункту 7 § 1 [Розділу 4](#) Закону № 2147-VIII вводяться в дію через *три місяці після набрання чинності цим Законом*, не мають зворотної дії в часі та застосовуються до справ, по яким відомості про кримінальне правопорушення, внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань після введення в дію цих змін. Саме у цих підпунктах 7 § 1 [Розділу 4](#) Закону № 2147-VIII йдеться про виключення статей 296 (Задоволення клопотання про продовження строку досудового розслідування) та 297 (Відмова у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування) КПК, а також про нову редакцію та доповнення положень статей та нові статті КПК, а саме:

- 132 (Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження);
- 184 (Клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжних заходів);
- 217 (Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування);
- 219 (Строки досудового розслідування);
- 234 (Обшук);
- 236 (Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи);
- 242 (Підстави проведення експертизи);
- 243 (Порядок залучення експерта);
- 244 (Розгляд слідчим суддею клопотання про проведення експертизи);
- 280 (Підстави та порядок зупинення досудового розслідування);

- 284 (Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи);
- 294 (Загальні положення продовження строку досудового розслідування);
- 295 (Порядок продовження строку досудового розслідування прокурором);
- 297-1 (Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею);
- 303 (Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження)⁴
- 305 (Правові наслідки подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування);
- 307 (Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування);
- 309 (Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування);
- 332 (Проведення експертизи за ухвалою суду);
- 509 (Психіатрична експертиза).

ЩОДО «ЄСІТС»

Проводячи аналіз змін у хронологічному порядку, перш за все слід звернути увагу на впровадження у судах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що дозволить швидко обмінюватись документами між учасниками судового процесу та об'єктивно і неупереджено

розподіляти матеріали кримінального провадження між судьями. Проте [підпункт 5 пункту 7 § 1 Розділу 4](#), яким в новій редакції викладена стаття 35 (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Визначення складу суду) КПК та якою запроваджується у суді функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, вводяться в дію з дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Однак Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система починає функціонувати через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті "Голос України" та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (пункт 2 § 2 (Прикінцеві положення) [Розділу 4](#)). Водночас, у пункті 8 § 2 (Прикінцеві положення) [Розділу 4](#) рекомендовано Вищій раді правосуддя до 1 березня 2018 року затвердити Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Проте у пункті 10 § 2 (Прикінцеві положення) [Розділу 4](#) рекомендовано Раді суддів України за погодженням із Державною судовою адміністрацією України до 31 грудня 2018 року забезпечити створення та належне функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Таким чином до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи може пройти ще майже рік. Отже до цього часу ймовірно, якщо не буде внесено будь-яких інших змін до КПК, буде діяти попередня редакція статті 35 КПК а отже до того часу залишиться існуючий порядок визначення складу суду за допомогою автоматизованої системи документообігу суду, встановлений теперішньої редакцією статті 35 (Автоматизована система документообігу суду) КПК.

Проте відповідно до пункту 14 § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи:

1) подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів, формування, зберігання та надсилання матеріалів справи здійснюються в паперовій формі;

2) позовні та інші заяви, скарги та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду в день надходження документів;

3) розгляд справи у суді здійснюється за матеріалами справи у паперовій формі;

4) визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи здійснюється:

до приведення [Положення про автоматизовану систему документообігу суду](#) у відповідність до процесуальних кодексів та цього Закону в частині порядку визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи, але не довше ніж три місяці з дня набрання чинності цим Законом - за допомогою автоматизованої системи документообігу суду за правилами, що діяли до набрання чинності цим Законом;

після приведення [Положення про автоматизовану систему документообігу суду](#) у відповідність до процесуальних кодексів та цього Закону в частині порядку визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи - за допомогою автоматизованої системи документообігу суду за правилами відповідного процесуального закону;

5) апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди, а матеріали справ витребовуються та надсилаються судами за правилами, що діяли до набрання чинності цим Законом. У разі порушення порядку подання апеляційної чи касаційної скарги відповідний суд повертає таку скаргу без розгляду;

6) подання апеляційних або касаційних скарг на ухвали суду першої або апеляційної інстанції не перешкоджає продовженню розгляду справи цим судом, крім випадків, коли до суду апеляційної або касаційної інстанції передаються всі матеріали справи. У разі подання апеляційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, суд першої інстанції повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню;

7) копії судових рішень видаються судом, у якому перебуває справа на момент надходження відповідної заяви;

8) суд вручає судові рішення в паперовій формі;

9) фіксування судового процесу здійснюється за допомогою звукозаписувальних технічних засобів, що функціонують у судах на день набрання чинності цим Законом, за правилами, що діють після набрання чинності цим Законом.

ЩОДО СКЛАДУ СУДУ І ПОВНОВАЖЕНЬ ВС

Наступне нововведення стосується складу суду. Так, наприклад, із усіх частин ст. 31 КПК було виключено прикметник «професійний», який відносився до іменника «суддя», тобто, тепер правосуддя у кримінальних справах здійснюється судьями одноособово, колегіально або за участі присяжних. Це зумовлено тим, що в Конституцію України 6 червня 2016 р. були внесені аналогічні зміни, якими видалили прикметник «професійні» (ст. 127). Крім цього, тепер при здійсненні кримінального провадження стосовно певної категорії осіб, передбаченої ч. 12 (ч. 9 старої редакції) ст. 31 КПК, від суддів апеляційної та касаційної інстанції не вимагається стаж роботи на цій посаді не менше 7 та 10 років відповідно. І це не дивно, оскільки у зв'язку з судовою реформою оновлюється суддівський склад. У тому числі й за рахунок адвокатів та вчених, які жодного дня не працювали суддею. А тому у

деяких випадках доволі складно буде сформувати колегію суддів у відповідній інстанції, які мають зазначений стаж роботи на посаді судді.

Також зміни торкнулися складу, процесу діяльності та правомочності засідання новоствореної і в майбутньому функціонуючої судової палати Касаційного кримінального суду, об'єднаної палати Касаційного кримінального суду та Великої Палати Верховного Суду.

Так судом *касаційної інстанції визначено Верховний Суд* (нова редакція пункту 21 частини першої статті 3 КПК), а також підпунктом 36 пункту 7 § 1 [Розділу 4](#) Закон № 2147-VIII *виключено* Главу 33 (Провадження у Верховному Суді України)

Кримінальне провадження в касаційному порядку здійснюється колегією суддів Кримінального касаційного суду Верховного Суду у складі трьох або більшої непарної кількості суддів (нова редакція частини п'ятої статті 31 «Склад суду» КПК). Проте очевидно є помилка законодавця, оскільки ніякого Кримінального касаційного суду не існує. Можливо законодавець мав на увазі Касаційний кримінальний суд, який діє у складі Верховного Суду відповідно до статті 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Проте у визначених КПК випадках кримінальне провадження в касаційному порядку здійснюється:

- 1) судовою палатою Касаційного кримінального суду (палатою);
- 2) об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду (об'єднаною палатою);
- 3) Великою Палатою Верховного Суду (Великою Палатою).

Частиною 7 нової редакції статті 31 «Склад суду» КПК встановлено, що до складу об'єднаної палати входять по два судді, які обираються зборами

суддів Касаційного кримінального суду зі складу кожної із судових палат Касаційного кримінального суду, та голова Касаційного кримінального суду

Таким чином Верховний Суд у кримінальному провадженні у подальшому буде діяти у так би мовити 4-х складах: *колегії суддів; палати, об'єднаної палати, Великої Палати*. Нагадаємо, що 8 грудня 2017 року зборами суддів Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду утворено судові палати (Перша судова палата та Друга судова палата) та визначено їх кількісний і персональний склад.

У той же день також обрано по двоє суддів від Першої судової палати та Другої судової палати до об'єднаної палати, визначено персональний склад постійних колегій суддів, а також чотирьох суддів до Великої Палати.

Також статтю 442 КПК доповнено частинами четвертою і п'ятою такого змісту:

"4. У постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися висновок про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів або палата, об'єднана палата, що передала справу відповідно на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

5. Постанова Верховного Суду є остаточною і оскарженню не підлягає"

Отже невдовзі будемо мати по суті три судові органи (1) палата; 2) об'єднана палата; 3) Велика Палата) які уповноважені у своїх постановах формувати висновки про те, як саме повинна застосовуватися норма права. Хоча відповідно до закону «Про судоустрій і статус суддів» саме Велика Палата у визначених законом випадках діє як суд касаційної інстанції з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами (стаття 45). Крім того навряд чи це буде сприяти однаковому та уніфікованому застосуванню закону Верховним Судом у кримінальному провадженні. Однак саме однакове й уніфіковане застосування закону, як

ззначається у Висновку № 20 (2017) Консультативної ради європейських суддів про роль суддів у забезпеченні єдності застосування закону від 10 листопада 2017 року (м. Страсбург) забезпечує загальнообов'язковість закону, рівність перед законом та правову визначеність у державі, яка керується верховенством права. Єдине застосування законів поліпшує громадське сприйняття справедливості та правосуддя, а також довіру до відправлення правосуддя. Неодноразове ухвалення суперечливих судових рішень, особливо судами останньої інстанції, може спричинити порушення права на справедливий суд. Забезпечення послідовного й єдиного застосування законів, а також заохочення розвитку права через судову практику є, у першу чергу, повноваженням верховного суду (пункт b., c. та e. Розділу VIII).

Навряд чи дозволить уникнути вищенаведених проблем спроба законодавця запобігти виникненню такої ситуації. Так КПК доповнено статтею 434-1 (Підстави для передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної або Великої Палати Верховного Суду) КПК (підпункт 33 пункту 7 § 1 [Розділу 4](#) Закон № 2147-VIII. Наприклад, суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії суддів, передає таке кримінальне провадження на розгляд палати, до якої входить така колегія, якщо ця колегія вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї палати або у складі такої палати (частина 1). Аналогічна логіка законодавця простежується і у частинах другій та третій цієї статті.

Проте постає риторичне питання, а якщо суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у відповідному складі не вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду? А, так би мовити «оминає увагою» цей висновок, посилаючись наприклад на те, що правовідносини не є «подібними». Чи

навпаки, застосовує такий висновок до правовідносин які по своїй суті не є подібними, так би мовити «притягує за вуха» цей висновок до конкретної кримінальної справи.

Неабиякий практичний інтерес становить й зміст положень частин четвертої та п'ятої 434-1 КПК, які конкретизують предмет розгляду Великої Палати у кримінальному провадженні.

У частині четвертій статті 434-1 КПК йдеться про те, що суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія суддів (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне *відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах*, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати.

Натомість частиною п'ятою статті 434-1 КПК встановлено, що Суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

На перший погляд здавалося б усе зрозуміло. У першому випадку Великій Палаті надається «шанс» ще раз переглянути свій висновок, та або залиши його у силі або змінити. У другому випадку підставою для розгляду є потреба вирішити *виключну правову проблему* і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики. Оскільки і у першому і у другому випадках мова йде про оцінні категорії то у колегії або палати, на нашу думку, занадто широкі дискреційні повноваження задля того аби відмовити у здійсненні правосуддя у

кримінальному провадженні та передати таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Проте не зрозуміло як повинна діяти об'єднана палата у разі, якщо вона дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики, оскільки вона відповідно до частини п'ятої статті 434-1 КПК не наділена повноваженнями у такому разі передати кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Нова стаття 434-2 (Порядок передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду) КПК також викликає низку питань. Частиною першою цієї статті встановлено, що питання про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи. Натомість у законі, ані у статті 3, ані у інших статтях КПК, не розкрито кого саме слід визнавати «*учасниками справи*».

Далі. Про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду суд постановляє ухвалу з викладенням мотивів необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у рішенні, визначеному частинами першою - четвертою статті 434-1 цього Кодексу, або із обґрунтуванням підстав, визначених частиною п'ятою статті 434-1 цього Кодексу (частина четверта статті 434-2 КПК). Таким чином суд повинен у випадках визначених частинами першою - четвертою статті 434-1 КПК вказати на наявність подібних правовідносин у кримінальному провадженні, яке передається на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду та кримінальному провадженні, у якому в рішенні Великої Палати ухвалено відповідний висновок та що у цих відносинах підлягає застосуванню одна й та сама норма права. Натомість

перспективи застосування такої норми права у кримінальному провадженні щодо якого вирішується питання про передачу на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду є такими, що викликають необхідність відступити від даного висновку.

У разі коли мова йде про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду підстав, визначених частиною п'ятою статті 434-1 КПК, то суд постановляє ухвалу, яка повинна містити висновок, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики та відповідне обґрунтування. Однак навіть на перший погляд доволі складним виглядає необхідність обґрунтування **виключності** такої правової проблеми, ще більш складною уявляється наведення аргументів на користь того, що така передача **необхідна для забезпечення розвитку права**. Не слід забувати, що Верховний Суд є перш за все правозастосовним органом, а не науковою установою. Більш того, доволі складним буде впоратися з цим завданням вже згадуваному «учаснику справи», що може бути розцінено у подальшому Європейським судом з прав людини як обмеження доступу до суду.

Ще однією новацією, є положення частини п'ятої статті 434-2 КПК, у якій йдеться про те, що суддя, не згодний з рішенням про передачу (відмову у передачі) кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду, письмово викладає свою окрему думку в ухвалі про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати або в постанові, прийнятій за результатами касаційного розгляду. Отже окрема думка судді буде складовою ухвали про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати або постанови, прийнятій за результатами касаційного розгляду.

Неабиякий практичний інтерес становлять й положення частини шостої статті 434-2 КПК, у якій зазначається, якщо Велика Палата Верховного Суду дійде висновку про відсутність підстав для передачі кримінального провадження на її розгляд, таке кримінальне провадження повертається відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для подальшого розгляду, про що постановляється ухвала. Кримінальне провадження, повернуте на розгляд колегії (палати, об'єднаної палати) не може бути передано повторно на розгляд Великої Палати Верховного Суду. Вочевидь, що така процедура не містить чітко встановлених процесуальних строків, що може вплинути на значне збільшення строків розгляду справи, та як наслідок порушення права особи на розгляд судом обґрунтованості будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення упродовж розумних строків (стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод).

Також у статті 441 (Судові рішення суду касаційної інстанції) КПК частину першу викласти в такій редакції: "1. Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги по суті ухвалює судові рішення у формі постанов". Цей та інші наведені випадки свідчать про необхідність встановлення на законодавчому рівні вимог до постанов та ухвал, які постановляються Верховним Судом.

Також статті 441 КПК після частини першої доповнити двома новими частинами такого змісту:

"2. Процедурні питання, пов'язані з рухом кримінального провадження, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду кримінального провадження, оголошення перерви, зупинення кримінального провадження, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом касаційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному цим Кодексом для постановлення ухвал суду першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених главою 32 цього Кодексу.

3. Постанова або ухвала суду касаційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою/ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав кримінальне провадження, якщо інше не передбачено цим Кодексом".

По-перше, КПК встановлено випадки відкладення судового засідання (стаття 322), судового розгляду (статті 324, 325, 326, 339) або відкладення розгляду та отримання додаткових матеріалів під час розгляд судом питання про виконання вироку суду іноземної держави (стаття 603), але аж ніяк не відкладення розгляду кримінального провадження. Так само стаття 335 КПК визначає порядок та підстави зупинення судового провадження, а не кримінального провадження.

По-друге у який спосіб буде визначено «інший суддя», якщо суддя-доповідач не згодний з постановою/ухвалою?

ЩОДО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Законом № 2147-VIII встановлено порядок провадження за ново виявленими та виключними обставинами.

Нововиявленими обставинами законодавець визнав за статтею 459 КПК:

1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок;

2) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути;

3) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими

обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Виключними обставинами за частиною третьої статті 459 КПК визнаються:

1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

3) встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

Наразі не заглиблюючись в межах цієї статті не заглиблюючись у детальний аналіз кожного положення наведених норм зазначимо наступне. По-перше чітко не визначено можливість перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням Конституційним Судом України рішень щодо офіційного тлумачення Конституції України, які теж є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені та (стаття 151-2 Конституції України та статті 84 Закону «Про Конституційний Суд України»).

По-друге. знову поза увагою законодавця залишилися питання перегляду судових рішень на підставі рішень відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (стаття 55 Основного Закону України). Таким органом, наприклад, є відповідно до Пакту про громадянські та політичні права є Комітет з прав людини.

Правом подати заяву про перегляд судового рішення за ново виявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої

інстанції, яке набрало законної сили, наділені учасники судового провадження. Учасниками судового провадження є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, представник персоналу органу пробації, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК, здійснюється судове провадження (пункт 26 статті 3 КПК).

Строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами залишилися у статті 461 (змінена назва: «Строк звернення про перегляд судового рішення за ново виявленими або виключними обставинами») незмінними (див. частини з першої по четверту цієї статті). Разом з тим дану статтю було доповнено частиною п'ятою такого змісту:

"5. Заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами може бути подано:

1) з підстави, визначеної пунктом 1 частини третьої статті 459 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів із дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України;

2) з підстави, передбаченої пунктом 2 частини третьої статті 459 цього Кодексу, - особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, не пізніше тридцяти днів із дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного;

3) з підстави, передбаченої пунктом 3 частини третьої статті 459 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів із дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили. У разі неможливості ухвалення вироку суду заяву може бути подано протягом тридцяти днів із дня встановлення

відповідною ухвалою або постановою суду обставин, передбачених пунктом 3 частини третьої статті 459 цього Кодексу"

У зв'язку з наведеним слід нагадати, що оприлюднення всіх актів Суду за результатами конституційного провадження здійснюється на офіційному веб-сайті Суду або в окремих випадках за ухвалою Суду - в Залі засідань Суду, але не пізніше наступного робочого дня після їх ухвалення. Опублікування акта Суду разом з окремою думкою Судді здійснюється у "Віснику Конституційного Суду України" та інших офіційних друкованих виданнях України (стаття 94 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Суттєво оновлено й порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, який врегульовано статтею 463 КПК. Так частину першу цієї статті викладено в такій редакції:

"1. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин, крім випадку, передбаченого частиною третьою цієї статті".

Розгляд заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами здійснюється тим самим складом суду, який ухвалив рішення, що переглядається. Якщо такий склад суду сформувати неможливо, суддя або колегія суддів для розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами визначається в порядку, встановленому частиною третьою цієї статті (частина одинадцята нової редакції статті 35 КПК, яка вводиться в дію, як вже зазначалося вище, з дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи)

Текст вже згадуваної частини третьої статті 463 КПК виглядає наступним чином: «Заява про перегляд судового рішення за виключними обставинами у разі встановлення міжнародною судовою установою,

юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом подається до Верховного Суду для її розгляду у складі Великої Палати».

Важливим є й те, що заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами з підстави встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, та з підстави встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, подані та не розглянуті до набрання чинності цим Законом, розглядаються за правилами розгляду заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами, що діють після набрання чинності цим Законом (пункт 10 параграфу § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII).

ЩОДО РОЗДІЛУ XI «ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ» КПК

Окремі зміни було внесено й до [розділу XI](#) "Перехідні положення".

Так в [абзаці четвертому](#) пункту 1 слова "але не довше двох років" виключено. Нагадаємо, що згідно з цим абзацем після введення в дію частини п'ятої статті 216 цього Кодексу розпочаті слідчими органів прокуратури кримінальні провадження продовжують здійснюватися слідчими органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначеними цим Кодексом, до закінчення досудового розслідування, але не довше двох років. Отже розпочаті слідчими органів прокуратури кримінальні провадження продовжують здійснюватися слідчими органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначеними цим Кодексом, ***до закінчення досудового розслідування.***

Водночас [пункти 11 і 15 розділу XI](#) "Перехідні положення" викладено в такій редакції:

"11. Кримінальні справи, які до дня набрання чинності цим Кодексом надійшли до суду від прокурорів з обвинувальним висновком, постановою про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, розглядаються судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій **в порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом**, з урахуванням положень, передбачених § 3 розділу 4 Закону України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів";

"15. Апеляційні та касаційні скарги, заяви про перегляд судових рішень у кримінальних справах, які були розглянуті до набрання чинності цим Кодексом, або у справах, розгляд яких не завершено з набранням чинності цим Кодексом, подаються і розглядаються у порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом, з урахуванням положень, передбачених § 3 розділу 4 Закону України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів".

Натомість § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів" містить наступні положення, що мають значення для кримінального провадження. Заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України у справах, які подані та розгляд яких не закінчено до набрання чинності цим Законом, передаються до Касаційного кримінального суду та розглядаються спочатку колегією у складі трьох або більшої непарної кількості суддів за правилами, що діяли до набрання чинності цим Законом. Такі заяви розглядаються без повідомлення

та виклику учасників справи, за винятком випадку, коли суд з огляду на обставини справи ухвалить рішення про інше (пункт 1).

Якщо справа за заявою про перегляд судових рішень Верховним Судом України відповідно до правил, що діяли до набрання чинності цим Законом, повинна розглядатися на спільному засіданні відповідних судових палат Верховного Суду України - така справа після її отримання Касаційним кримінальним судом передається на розгляд Великої Палати Верховного Суду (пункт 2).

*Заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України у справах з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні відповідної справи судом, які подані та розгляд яких не закінчено до набрання чинності цим Законом, передаються до Верховного Суду для їх розгляду за **правилами перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами, що діють після набрання чинності цим Законом** (пункт 3).*

***Касаційні скарги** (подання) на судові рішення у справах, які подані та розгляд яких не закінчено до набрання чинності цим Законом, **передаються до Касаційного кримінального суду та розглядаються спочатку за правилами, що діють після набрання чинності цим Законом** (пункт 4).*

Заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, подані до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховного Суду України та не розглянуті до набрання чинності цим Законом, передаються відповідно до Касаційного кримінального суду, Великої Палати Верховного Суду та розглядаються спочатку за правилами, що діють після набрання чинності цим Законом (пункт 5).

Важливим з огляду на вимогу дотримання розумних строків є те, що заяви і скарги, зазначені у [пунктах 1, 3-5](#) § 3 (Перехідні положення) розділу 4

Закону № 2147-VIII, *передаються до Касаційного кримінального суду* за розпорядженням керівника апарату суду, до якого подані такі заяви і скарги, *протягом 30 днів з дня набрання чинності цим* Законом.

До утворення апеляційних судів в апеляційних округах їх повноваження здійснюють апеляційні суди, у межах територіальної юрисдикції яких перебуває місцевий суд, який ухвалив судові рішення, що оскаржується (пункт 8 § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII).

Також справи у судах першої та апеляційної інстанцій, провадження у яких відкрито до набрання чинності цим Законом, розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цим Законом (пункт 9 § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII).

Заяви і скарги, подані до набрання чинності цим Законом, провадження за якими не відкрито на момент набрання чинності цим Законом, розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цим Законом. Такі заяви чи скарги не можуть бути залишені без руху, повернуті або передані за підсудністю, щодо них не може бути прийнято рішення про відмову у прийнятті чи відмову у відкритті провадження за правилами, що діють після набрання чинності цим Законом, якщо вони подані з додержанням відповідних вимог процесуального закону, які діяли до набрання чинності цим Законом (пункт 11 § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII).

Судові рішення, ухвалені судами першої інстанції до набрання чинності цим Законом, набувають законної сили та можуть бути оскаржені в апеляційному порядку протягом строків, що діяли до набрання чинності цим Законом (пункт 12 § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII).

Судові рішення, ухвалені судами апеляційної інстанції до набрання чинності цим Законом, набувають законної сили та можуть бути оскаржені в

касаційному порядку протягом строків, що діяли до набрання чинності цим Законом (пункт 13 § 3 (Перехідні положення) розділу 4 Закону № 2147-VIII).

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Однією з найбільш проблемних новацій, на нашу думку, є зміна порядку проведення обшуку. До речі питання проведення обшуку так би мовити «по-новому» вже були предметом аналізу адвоката, доктора юридичних наук І. Гловюк у статті «Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування»: Quo vadis?». Яка розміщена на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України. Ми продовжимо аналізувати якість нормативного регулювання цієї слідчої дії. Так, за новим КПК слідчий зобов'язаний попередньо запитати, чи надасть особа, щодо якої планується проведення обшуку, необхідну річ (п. 8 ч. 3 ст. 234 КПК). Письмова відмова особи змінами до КПК не передбачена, проте системний аналіз положень статті дозволяє зробити висновок, що така форма відмови є необхідною для обґрунтування доводів у клопотанні про проведення обшуку. Після отримання відмови особи у добровільному порядку надати річ, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора (ч. 4 ст. 234 КПК). На нашу думку, за час розгляду клопотання слідчим суддею, особа, у власності якої знаходиться необхідна слідству річ, буде мати достатньо часу для того, щоб знищити дискредитуючий її предмет, що може стати наслідком закриття щодо неї досудового провадження. Дозвіл слідчого судді не потрібно отримувати лише у тих випадках, коли необхідним є відшукування знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з обігу (п. 8 ч. 3 ст. 234 КПК).

Також розширено підстави для відмови слідчим суддею у задоволенні клопотання про обшук. Так, наприклад, тепер слідчий або прокурор мають довести, що обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів та пропорційним заходом втручання в особисте і сімейне життя особи (п. 5 ч. 5 ст. 234 КПК). Якщо все ж таки слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання, то прокурор не має права повторно звертатися з цим же клопотанням, якщо не буде встановлено нові обставини, які не розглядалися попередньо (ч. 6 ст. 234 КПК). Позитивним аспектом питання, що стосується проведення обшуку, є його фіксація за допомогою аудіо- та відеозапису, що, безумовно, буде утримати, перш за все сторону обвинувачення, як учасника процесуальної дії в рамках законодавства (ч. 10 ст. 236 КПК).

Наступними змінами є залучення експерта тільки за дорученням слідчого судді чи суду за клопотанням, наданим стороною кримінального провадження (ч. 1 ст. 243 КПК). Практика показує, що експертиза – це довготривалий процес, а обов'язок отримувати дозвіл суду на проведення даної дії буде значно затримувати слідство. Слід врахувати той факт, що згідно із новими змінами проведення експертиз тепер можливе лише в державних експертних установах, які постійно перенавантажені. Так, наприклад, якщо особі необхідно встановити факт нанесення їй тілесних ушкоджень відповідного ступеню тяжкості, то за той час, поки буде отримано дозвіл суду і проведено експертизу – тілесні ушкодження можуть зникнути, що автоматично унеможлиблює здійснення особою право на захист своєї тілесної недоторканості.

Певне занепокоєння викликають зміни, які стосуються строків досудового розслідування. Згідно з ч. 1 ст. 294 КПК нової редакції, справи, де від моменту внесення в Єдиний реєстр досудових розслідувань не повідомлено про підозру, розслідуються до шести місяців. Цей строк може бути продовжено судом додатково на шість місяців. Якщо впродовж року

нікому не повідомлено про підозру, то слідчий зобов'язаний закрити справу. Згідно з Декларацією прав людини на державу покладається обов'язок охороняти та забезпечувати правопорядок у суспільстві та своєчасно реагувати на порушення, тобто, розслідувати вчинений злочин, встановити винних і відшкодувати потерпілій особі збитки. Також наприклад, процесуальний аспект статей 2 (Право на життя) та 3 (Заборона катування) Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачає здійснення ефективного розслідування події кримінального правопорушення. Важливим є розуміння відмінності між строками досудового розслідування та строками давності притягнення особи до відповідальності. У першому випадку строки стосуються розслідування державою факту злочину і є головним її обов'язком, закріпленим як на національному, так і на міжнародному рівні. Тобто, закриття слідчим справи, якщо протягом року нікому не було повідомлено про підозру, фактично знімає з держави обов'язок розслідування злочинів, що, безумовно, суперечить міжнародним стандартам. Щодо термінів давності притягнення особи до відповідальності, то в даному випадку строки мають бути встановлені і вони дійсно встановлені на рівні законодавства з тією метою, щоб переслідування особи не тривало вічність. Якщо особа не переходується від суду і слідства, проходить певний термін в залежності від тяжкості злочину, з огляду на правила про строки давності, її кримінальне переслідування має бути припинено.

Зміни відбулися й у ст. ст. 303, 307 КПК 2012 р., надаючи можливість оскарження повідомлення про підозру у вчиненні злочину і скасування його судом (п. а абз. 25 змін до КПК). На нашу думку, таке розширення судового контролю сприятиме належному обґрунтуванню стороною обвинувачення повідомлень про підозру та як наслідок надасть можливість уникнути безпідставного кримінального переслідування осіб.